

Святослав Вербич (Київ, Україна)

ПІВДЕННОСЛОВ'ЯНСЬКІ МОВНІ РИСИ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОЙКОНІМІ-

SOUTH-SLOVENIAN LANGUAGE FEATURES IN THE TRANSCARPATHTIA OIŃONYMY

The object of analysis in the proposed article is the names of the Transcarpathian settlements of *Galabor*, *Hrushevo*, *Dragovo*, *Kushtanovitsa*, *Nyagovo*, *Īsei*, *Peshĥhera*, and its subject – the various South Slavic (Bulgarian) linguistic elements in the Transcarpathian region. The position and role of South Slavic (Bulgarian) language elements of Ukrainian Transcarpathia toponymicon, primarily in the names of settlements, are identified.

Keywords: Bulgarian vocabulary, Carpathian Wall colonization, Transcarpathian language range, Carpatho-Ukrainian-Bulgarian lexical parallels, Oikonym.

Територія Українських Карпат здавна була ареалом різноетнічних контактів, адже тут перетиналися шляхи міграцій населення з різних регіонів тогочасної Європи. З огляду на це для дослідників-славістів одним із найважливіших було й залишається питання давньослов'янсько-неслов'янських мовних контактів у цьому регіоні, вичерпна відповідь на яке дасть змогу встановити точний час приходу слов'ян у Карпати. Не менш важливою є також проблема мовної взаємодії різних слов'янських діалектів у межах Карпатського етномовного масиву, оскільки її докладніше розв'язання вможливить чіткіше уявити первісне розмежування слов'янських говорів після розпаду праслов'янської мовної єдності. Окремим її аспектом є мовні зв'язки карпатських українців і південних слов'ян. Важливість їх висвітлення для слов'янського мовознавства безперечна, оскільки проблема українсько-південнослов'янських мовних взаємин пов'язана з

давніми стосунками північних і південних слов'ян у постпраслов'янський період (Дзендзелівський 2001: 20).

Питання мовних контактів південно-західних українських говорів із діалектами південнослов'янського ареалу не нове й уже має свою історію. Воно цікавило багатьох дослідників, серед яких – С. Б. Бернштейн, Л.А. Булаховський, Й.О. Дзендзелівський, І. Панькевич, В. Ілліч-Світич, Б.В. Кобилянський та ін. (докладніше див.: Кобилянський 1971: 431). У межах цього питання українські мовознавці виокремлюють проблему лексичних паралелей у південно-західних говорах української мови (бойківських, гуцульських, закарпатських) і в болгарській мові. Хронологічно вони (лексичні відповідники) неоднорідні й сягають як давніх, так і пізніших часів. Українські лінгвісти одностайні в тому, що в доісторичний період у Карпатському ареалі відбувалися безпосередні контакти між предками сучасних місцевих українців і болгар (Німчук 1962: 91; Німчук 2003: 18–19; Онишкевич 1967: 39; Карпенко 1999: 153;). Наголосимо, однак, що болгарські мовні елементи проникали в Карпатський регіон й у пізніші часи, зокрема в XII–XVII ст. (Кобилянський 1965: 141). Для сумлінного дослідника карпатськоукраїнсько-південнослов'янських (ширше) й карпатськоукраїнсько-болгарських (вужче) мовних контактів важливо розмежовувати такі мовні явища (як архаїчні, так і пізніші, за посередництвом угорської й румунської мов), не узагальнюючи їх.

У сфері нашої уваги в пропонованій статті – південнослов'янські, передусім болгарські, мовні впливи на словник закарпатськоукраїнських діалектів, зокрема на місцевий топонімікон. Ми поділяємо думку наших попередників про ранньоісторичну глибину таких взаємин, «...ще перед приходом мадярів на області західній а на області східній перед приходом румунів» (Панькевич 1938: 399). Свідченням цього є ранньослов'янська історія Закарпаття, де, згідно з твердженням істориків, у VI–VII і VIII–IX ст. домінували давньослов'янські етнокультурні традиції, а в X–XII ст. переважало давньоукраїнське населення (Тиводар 2013: 137). Отже, карпатськоукраїнсько-болгарські лексичні паралелі старшої доби є, очевидно, ілюстрацією давніх безпосередніх контактів місцевих предків сучасних

українців і предків сучасних болгар іще до «появи іномовного (мадярського, румунського) клина між цими слов'янськими групами» (Дзензелівський 1962: 82). Б.В. Кобилянський також зауважував, що східнокарпатсько-південнослов'янські лексичні зв'язки в багатьох випадках давніші від східнокарпатсько-угорських (Кобилянський 1965: 141). Історики відзначають, що угорський мовний вплив починає поширюватися на терени Українського Закарпаття лише з другої половини XI ст. (Тиводар 2013: 139).

Частина болгарської лексики проникла в закарпатський мовний ареал у пізніші часи – за посередництвом румунів у період так званої волооської колонізації Карпат передусім із Семигороддя (Трансільванії), де, за словами, І. Панькевича, мовні зв'язки між болгарськими слов'янами й «предками пізніших українців закарпатського типу» вдається простежити щонайменше в XII ст. (Панькевич 1955: 221). За словами І. Панькевича, «...носіями [таких] болгаризмів були румуни, котрі широко розбрелися по Карпатах та полишили сліди в пастушій номенклатурі та географічній» (Панькевич 1938: 401).

У контексті викладеного вище нас цікавить питання, якою мірою південнослов'янські (болгарські) мовні риси відбилися в топоніміконі Закарпаття, насамперед у назвах поселень. Свого часу дослідник місцевої топонімії К.Й. Галас зазначав, що в закарпатському ойконіміконі є низка назв південнослов'янського походження (Галас 1965: 163).

Предметом нашого дослідження є різночасові південнослов'янські (болгарські) мовні елементи в ойконімії Закарпаття, а його об'єктом – назви закарпатських поселень: *Галабор*, *Грушово*, *Драгово*, *Куштановиця*, *Нягово*, *Осій*, *Пещера*.

До закарпатських ойконімів-південнослов'янізмів за походженням дослідник місцевого топонімікону К.Й. Галас відносив серед інших і *Галабор* (Берегівський р-н; Галас 1965: 163). Перша писемна згадка про цю назву датована 1300 р. – *Harabur* (Kiss 1997, I: 561). Пізніші фіксації: 1324 р. – *Harabor* (Німчук 2015: 31), 1553 р. – *Halabor* (Kiss 1997, I: 561), 1919–1938 рр. – *Hrabarov* (*Halábor*) (Достал 2014: 33), *Грабарів* (АТП 1947: 680), 2012 р. – *Галабор* (АТУ 2012: 123). В основі ойконіма *Галабор* < *Гарабор* (дисиміляція -рр- –

-лр-) угорський мовознавець Л. Кіш убачає антропонім *Hrabur*, що є запозиченням болг. *Храбрь* (Kiss 1997, I: 561). Такої ж думки дотримувався й український дослідник К.Й. Галас (Галас 1965: 163). На відміну від згаданих лінгвістів, український історик мови й ономаст В.В. Німчук виводив ойконім *Гарабор* від д.-укр. імені *Хоробръ* (Німчук 2015: 31), а не від болг. *Храбрь*. На нашу думку, рацію мав саме В.В. Німчук. На підтвердження цієї думки наведемо місцеві ойконіми з повноголосними звукосполученнями *-оро-*, *-оло-*, наприклад: *Коронець (Верхній)* – угор. *Kerepecz* (1372–1373 рр.; Kiss 1997, I: 457), *Колочава* – угор. *Kalazomezeu* (1496 р.; Дуже 1967: 255), *Солотвино* – угор. *Zalatina* (Perfeckij 1924: 99), *Теребля* – угор. *Taláborfalva* (1851 р.; Фийнеш 2011: 72). Угорські форми зазначених українських ойконімів відтворюють українське повноголосся, як і в аналізованій назві *Гарабор*. Викладені вище міркування дають підстави вважати ойконім *Гарабор* дериватом від д.-укр. особової назви *Хоробръ*, а не від болг. *Храбрь*, як уважали К.Й. Галас і Л. Кіш. Зауважимо також, що антропонім *Хоробр* став твірною основою для низки укр. мікро-ойконімів (назви хуторів) *Хоробрів* на Волині, Львівщині й Тернопільщині (АТП 1947: 73, 349, 568). Отже, ойконім *Галабор* < *Гарабор* генетично не належить до південнослов'янців.

Ойконім *Грушово* (Тячівський р-н) писемні джерела фіксують у 1-й половині XIII ст. (Жаткович 2008: 232). У хронологічно пізніших пам'ятках ця назва відома у формах *Köktvélyes* – XIV ст. (Perfeckij 1924: 98), *крушево* – 1404 р. (Антошин 1955: 12), *Hrušovo* (*Szent-mihálykörtelyes*) – 1919–1938 рр. (Достал 2014: 229), *Грушово* – 1946 р. (АТП 1947: 690). На думку І. Панькевича, назва *Крушево* є посесивом із суфіксом *-ев-* / *-ов-* від антропоніма південнослов'янського походження *Круш*, який потрапив на Закарпаття через румунське посередництво (Панькевич 1955: 236), пор. ще споріднену хорв. власну особову назву *Kruš* (Leksik 1976: 341). Проте, за свідченням П.П. Чучки, на території Закарпаття антропоніма *Круш* не відзначено (Чучка 2005), хоч це ще не означає, що його тут не було взагалі. Наявність численних болгарських ойконімів *Крушево* (у різних регіонах), мікротопонімів *Крушов рът*, *Крушова поляна* (< болг. *круша* 'груша'; Ковачев 2009: 253), мікрогідронімів *Крушов дол*, *Крушов*

кладенец (< крушов < круша ‘груша’; Заимов 2012, II: 193) уможливає пояснення закарпатського ойконіма *Крушево* як онімізованої форми прикметника болг. *крушев* (*крушов*, пор. болг. *круше́вий* < *круша* ‘груша’; Геров 1975–1978, 2: 417), однак у закарпатському діалекті, за доступними нам відомостями, не представлено лексем *круша* й *крушевий*. Тому однозначно відкидати версію про відантропонімне походження ойконіма *Крушево* не варто. Щодо пізнішої назви *Грушово* (*Грушове*), то вона виникла внаслідок зближення первісної ойконімооснови *Круш-* із укр. лексемою *груша*. Угор. варіант *Körtvélyes* (*Köktvélyes* – помилкова форма) постав у результаті перекладу назви *Крушово* (*Грушово*), пор. угор. *körte* ‘грушовий’ (MOS 1972, I: 1423). У складі назви *Szentmihálykörtelyes* – лексикалізоване словосполучення *Szentmihály*, що в перекладі українською – *Святий Михайло*. Така назва зумовлена тим, що на території цього села розташований давній Грушівський Свято-Михайлівський монастир.

Назва *Драгово* позначає село в Хустському р-ні. У писемних джерелах її вперше згадано в 2-й пол. XIV ст. як *Kövesliget* (Дже 1967: 259) – у перекладі з угорської – ‘кам’яниста місцевість із лісом (переліском)’, пор. угор. *köves* ‘кам’янистий’, *liget* ‘лісок, перелісок’ (MOS 1972, I: 1435; 1972, II: 100). За свідченням місцевих краєзнавців, первісна назва цього поселення – *Кам’яна Поляна*. Це етимологічно прозорий ойконім, у складі якого – стриженевий компонент *Поляна* < географічного апелятива *поляна* ‘рівнина, невеликий луг, звичайно на узліссі’ (ЕСУМ 4: 487), означувальний – *Кам’яна* < *кам’яньї* (-а), що вказував на характерні особливості місцевого тополандшафту. Пізніший ойконім *Драгово* (1919–1938 рр. – *Drahovo* (*Kövesliget*); Достал 2014: 279) – дериват із присвійним суфіксом -ов- від антропоніма *Драг* (*Драг*), що сьогодні функціонує на Закарпатті як прізвище (Чучка 2005: 208). Писемні пам’ятки фіксують це особове ім’я в досліджуваному регіоні з 1-ї пол. XIV ст., пор., наприклад, назву шляхтичів *Dragh* у с. Бедевля (Чучка 2011: 172–173). Відомий український антропоніміст П.П. Чучка припускав, що це ім’я принесли в Карпати волохи (Чучка 2011: 173), рухаючись із Трансільванії в напрямку Українських Карпат. Пор. у цьому

контексті антропонім *Драг* – ім'я одного із синів молдавського воєводи Балка (Тячівщина 2012: 233). Щодо глоткового приголосного *г* в ойконімі *Драгово*, то це вже, напевно, наслідок місцевого, українського впливу. Зауважимо, що антропонімооснова *Драг*- досить поширена на Закарпатті, на що вказують похідні від неї прізвища *Дра́га, Дра́ган, Драгомир, Драгуш, Драгу́ла, Драгу́н*, які мають повні паралелі в антропоніміконі південних слов'ян (Чучка 2005: 208). Пор. також численні болгарські топоніми *Драгово, Драговец* (БЕР 1: 418), сербські мікротопоніми *Дра́гова њива, Дра́гова торина* (Тижанић-Вујовић 2018: 340).

Ойконім *Куштановиця* (Мукачівський р-н) відомий із XVI ст. (1599 р.) у формі *Karpusfalva* (Галас 1958: 72), що в перекладі з угорської мови означає 'село Капуша' (пор. угор. *falva* 'село'; MOS 1972, I: 664). Пор. у цьому контексті закарпатське прізвище *Кануш* < угор. *karpus* 'сторож, швейцар', 'воротар' (Чучка 2005: 250). У наближеній до сучасної форми назву цього поселення писемні джерела фіксують із XVII ст.: 1600 р. – *Kustánfalva* (Дже 1967: 259), 1782 р. – з *Коштаневицк* (Чучка 2005: 321). У пізніших фіксаціях цей ойконім наведено з *о* або *у* (частіше) в корені: 1851 р. – *Kustánfalva* (Фийнеш 2011: 50), пол. XIX – поч. XX ст. – *Kuřtanovica* (Petrov 1929: 46). Відомо, що *Куштановицею* раніше називали присілок с. Коропець (тепер – *Верхній Коропець*) (Панькевич 1947: 9). І. Панькевич пов'язував назву цього села з родиною *Куштанів* (Панькевич 1947: 9), а знаний дослідник закарпатського ойконімікону К.Й. Галас виводив назву *Куштановиця* від прізвища засновника села *Коштана* (Галас 1958: 72), вважаючи, очевидно, форму *Коштановиця* первинною. Погоджуємося з тлумаченням ойконіма *Куштановиця* як відантропонімного. На це вказують як структурно споріднені назви закарпатських поселень із суфіксом *-ов-иця*, як-от: *Біласовиця, Дешковиця, Дунковиця, Климовиця* та ін., так і угорський варіант *Kustánfalva*, що в перекладі українською означає 'село Куштана'. У поясненні ойконіма *Куштановиця* цікаво було б установити первинну форму цієї назви – *Коштановиця* чи *Куштановиця*. На жаль, історичних свідчень про цей ойконім, раніших за 1600 р., у нас немає. Форму *Куштановиця* можна вважати вторинною з огляду на зміну (в ук-

раїнських діалектах) о > у під впливом попереднього приголосного к. На це певною мірою вказує історична форма *Коштановица* (див. вище). Однак незалежно від того, яка форма – *Коштановиця* чи *Куштановиця* – початкова, в основі ойконіма відбито антропонім, який поширений у Південній Славії, пор., наприклад, хорватські особові назви *Košan* і *Kuštan* (Leksik 1976: 321, 351). Прізвище *Куштан* відзначено також і на Закарпатті. П.П. Чучка припускав, як імовірний, його зв'язок із серб. і хорв. *куштан* 'хитрий, лукавий' (Чучка 2005: 321).

Ойконім *Нягово* не представлений у сучасному закарпатському ойконіміконі. Він був відомий у минулому. Сьогодні це поселення відоме під назвою *Добрянське* Тячівського р-ну. Назва *Нягово*, однак, не зникла безслідно. Її зберегли для нас писемні джерела, у яких вона згадана, починаючи з 1-ї чверті XV ст.: 1415 р. – *Negova* (Дже 1967: 62). Село *Нягово* перейменовано в *Добрянське* в 1946 р. (АТП 1947: 690) з огляду на те що, відповідно до тодішньої державної політики у сфері власних географічних назв, його фонетична будова не відповідала східнослов'янському звукотипові. В основі ойконіма *Нягово* – ім'я *Няг* (форма *Няг* – із гортанним г – з'явилися на місцевому українському ґрунті), яке відображене в закарпатському прізвищі *Няг* (Чучка 2005: 412). Голосний 'а' в корені цього імені свідчить про його південнослов'янську природу, пор. болг. антропоніми *Няго*, *Нягол*, *Няголов* (БЕР 4: 593), у яких первісне с (твірне *нѣга* 'ніжність') > 'а' (орфографічне я). Ім'я *Няг* потрапило на Закарпаття не від болгар, а, очевидно, через посередництво румунів (волохів), які запозичили його в болгар. Зауважимо, що антропонім *Няг* (*Neag*) здавна відомий молдаванам і румунам (Чучка 2005: 412).

Назва с. *Осій* (Іршавський р-н) відома з 1363 р. (<https://uk.wikipedia.org/wiki/Осій>). Щоправда, Л. Деже першу письмову згадку про цей ойконім датував 1600-м роком (Дже 1967: 269). Назва *Осій* мало представлена в східнослов'янському топонімному просторі. Зпоміж нечисленних відповідників – оронім *Осой* на Прикарпатті (Желеховський – Недільський 1886, I: 580), мікротопонім *Осуї* на Закарпатті (Тячівщина 2012: 263) < *Осой*, рос. гідронім *Осой* у бас. Псла (пр. Дніпра) в колишній Курській губ. (Vasmer 1961–1969, III:

540) – занесений із заходу (Українських Карпат. – С. В.) (Трубачев 1968: 195). Водночас топонімічні відповідники широко відзначені в південних слов'ян – у болгар, сербів, хорватів, словенців (Банк 1962: 167). Пор., наприклад: топоніми: болг. *Осѡя, Осѡйу* (місцевість Долна Струма і Долна Места; Иванов 1982: 168), макед. *Osoj*, серб. і хорв. *Osoje* (Im.m. 1956: 319–320), слвн. *Osoj, Osoja, Osoje* (Bezljaj 1977–2007, II: 257) та ін. Саме від південних слов'ян цю назву запозичили румуни, пор. румун. топоніми *Osoi(ul), Osoie, Usoiu* (БЕР 4: 943). У південнослов'янських мовах поширені й відповідні географічні апелятиви, наприклад: болг. *осѡй, осѡя, осѡде* (фонетичні варіанти *усѡя, усѡде*) ‘північне місце, не освітлене сонцем’ (БЕР 4: 942), макед. *осой* ‘сире й прохолодне місце, не освітлене сонцем’ (Григорян 1975: 172), серб. і хорв. *ѡsoje* ‘північний бік гори, не освітлений сонцем’ (Schütz 1957: 32), слвн. *osôje* ‘сонячна сторона’ (Bezljaj 1977–2007, II: 257; Snoj 2009: 294–295). Дослідники неодностайні щодо реконструкції базової праформи для цих апелятивів. Так, Я. Рудницький, услід за Ф. Міклошичем, уважав такою південнослов'янське *otъ-sojъ* (Rudnicki 1939: 76). Ю. Шютц також виводив зазначені географічні апелятиви від псл. **ad-soj-* (Schütz 1957: 32). Підтримував таку реконструкцію і О.М. Трубачов (Трубачев 1968: 195). Більшість мовознавців, проте, відновлюють праслов'янський архетип із префіксом **ob-* (Bezljaj 1977–2007, II: 257; БЕР 4: 942–943; Карпенко 1999: 154). Прикметно, що й укладачі авторитетного в славістичних колах «Етимологічного словника слов'янських мов» за редакцією О.М. Трубацова також наводять праформу **obsojъ* < **obsъjati* (ЭССЯ 29: 251–252).

У процесі структурно-семантичного аналізу псл. **obsojъ* та його слов'янських континуантів виникає певна логічна суперечність: як узгодити значення ‘місце, не освітлене сонцем’, реалізоване в більшості згаданих південнослов'янських апелятивів, із семантикою мотивувального дієслова *обсѡти* (<**obsъjati*)? Її допомагає з'ясувати слвн. діал. *osôje* ‘сонячна сторона’ (Bezljaj 1988–2007, II: 257; Snoj 2009: 294–295). Значення ‘сонячна сторона’ вказує на те, що первісною для псл. **obsojъ* була семантика **‘місце, освітлене сонцем’*. Отже, значення ‘місце, не освітлене сонцем’, тобто ‘затінене

місце', пізніше, вторинне. Контрастні семантики 'місце, освітлене сонцем' і 'затінене місце' поєдналися в одному слові внаслідок розуміння людиною природи тіні як відблиску (тінь, як відомо, відкидає предмет, коли на нього потрапляє світло). Із цього приводу слушну думку висловив Я. Розвадовський, що зв'язок протилежних і ніяк не пов'язаних між собою значень 'тінь' і 'блиск' зумовлений тим, що тінь від певного предмета чи об'єкта насправді є відблиском, який виникає через спрямоване на цей предмет (об'єкт) світло (див. ЕССЯ 29: 252).

Побутування топонімів *Осой*, *Осоя*, *Осоє* та відповідних їм місцевих географічних термінів переважно в південнослов'янському ареалі дало підстави деяким дослідникам, як-от Я. Стрипському і М.В. Банку, констатувати для закарпатського ойконіма *Осій* (*Осой*, *Осуї*) південнослов'янське походження (Банк 1962: 167; див. Німчук 2003: 19). Протилежної думки дотримувався Ю.О. Карпенко, вважаючи, що географічний термін *осой* занесли на Балкани переселенці з Українських Карпат. За його словами, «карпатські прослідки» тут можна вбачати в географічній семантиці терміна *осой* (Карпенко 1999: 155). Мовознавець зазначав, що в районі Українських Карпат іще в праслов'янські часи поруч перебували предки українців та болгар (Карпенко 1999: 153). На це раніше вказував і М. Й. Онишкевич (Онишкевич 1967: 39). Історичні контакти давніх карпатських українців і болгар були перервані з приходом у Карпати наприкінці IX ст. мадярів (угорців). Можливо, однак, що географічний апелятив **obsojъ* потрапив на південь Балкан із Трансільванії, або Семигороддя (пізніша назва). Туди його могли занести карпатські слов'яни, які прийшли в Трансільванію в VI ст. Серед них були, очевидно, і предки українців. У цьому контексті зішлемося на І. Панькевича, який зазначав, що на території Трансільванії (Семигороддя) здавна проживали українці, про що свідчить, зокрема, така ознака місцевих українських говорів, як повноголосся. У цьому регіоні контакти між давніми українцями закарпатського типу і болгарами відбувалися щонайменше в XII ст. (Панькевич 1938: 221).

Назва с. *Пецера* (Тячівський р-н) відносно пізня на ойконімній карті Закарпатської обл. Принаймні її не зафіксовано в найповнішому

показчикові з адміністративно-територіального устрою України станом на 1 вересня 1946 р. Немає її і в довідникові з адміністративно-територіального поділу на 1 липня 1965 р. Цю назву зафіксовано лише в адміністративному показчикові на 1 квітня 1967 р. (АТП 1969: 127). З того часу ойконім *Пещера* відзначають наступні довідники (АТУ 1987: 440; АТУ 2012: 128). В основі назви с. *Пещера* вбачаємо румун. *péșteră* ‘печера’ (DRU 1963: 348), запозичене з болгарської мови. Пор. ст.-болг. *пещера* ‘печера’ < псл. **pekt'era* (БЕР 5: 223). На території Болгарії поширені також і відповідні топоніми (БЕР 5: 223). Очевидно, поселення *Пещера* на Закарпатті виокремилася зі складу сусіднього села *Нижня Апиша* (тепер *Діброва*), оскільки в раніших за 1967 р. довідниках із адміністративно-територіального устрою України поряд із с. *Діброва* ойконіма *Пещера* не зафіксовано, і лише з 1967 р. ці два нп відзначені як суміжні. На підтвердження румунського етимона ойконіма *Пещера* свідчить власне румунське походження ойконіма *Апиша* (*Нижня*) < румун. *ápă* ‘вода’ (DRU 1963: 32), ‘водний простір, річка’ (Мурзаєв 1984: 52). У цьому контексті показове свідчення З. Неєдлого про те, що поселення зі стрижневим компонентом *Апиша* (*Верхня Апиша*, *Середня Апиша*, *Нижня Апиша*. – С.В.) виникли в період волоської колонізації Закарпаття (Неєдлы 1945: 219).

Історико-лінгвістичний аналіз ойконімів *Галабор*, *Грушово*, *Драгово*, *Куштановиця*, *Нягово*, *Осій*, *Пещера*, попередній огляд структури яких уможливив віднесення їх до таких, що зазнали південнослов'янського впливу, дає підстави для таких висновків:

1. Наведені ойконіми сформувалися не одночасно – у різні періоди розвитку Закарпатського регіону, про що опосередковано свідчать перші письмові згадки про них у джерелах: *Галабор* – у 1300 р., *Грушово* – 1-а пол. XIII ст., *Драгово* – 2-а пол. XIV ст. (ідеться про первісну форму *Кам'яна Поляна*), *Куштановиця* – XVI ст., *Нягово* – 1-а чверть XV ст., *Осій* – 1600 р. (у видозміненій на угорськомовному ґрунті формі *Szajkófalva*; Дуже 1967: 269), *Пещера* – 2-а пол. XX ст.

2. Ойконім *Осій*, за походженням, вторинний до однойменної назви топооб'єкта (найімовірноше, гори), яка має численні абсолютні

паралелі в південнослов'янському ареалі. Етимологічний аналіз апелятива *осої* дає змогу не лише встановити його праформу, але й відновити первісну семантику *‘місце, осяєне (освітлене) сонцем’, збережену, зокрема, в слвн. діал. *osôje* ‘сонячна сторона’. З огляду на це можна переконливо стверджувати, що топоніми *Осої* на Закарпатті сформувалися ще до приходу сюди угорців і румунів, коли в Українських Карпатах контактували предки українців і болгар.

3. Ойконіми *Драгово*, *Куштановиця* < *Коштановиця*, *Нягово* відображають південнослов'янський вплив опосередковано, оскільки утворилися від власних особових назв, які потрапили на Закарпаття, очевидно, під час волоської колонізації цього регіону. Певною мірою до цього ряду назв можна віднести й ойконім *Крушево* > *Грушово*, якщо вважати його похідним від антропоніма *Круш*, поширеного на півдні Славії.

4. Ойконім *Пецера* виник у відносно недавній період. Проте він утворився способом метонімізації якогось мікроороніма (відомого тут раніше), мотивованого не безпосередньо ст.-болг. *псиштера*, а румун. *péșteră*, яке, власне, і є генетичним болгаризмом.

5. Ойконім *Галабор* < *Гарабор* не можна вважати назвою, що демонструє південнослов'янські риси, як це вважали раніше. Порівняльний аналіз фонетики повноголосної форми *Гарабор* і типологічно споріднених місцевих назв указує на її первісно українську природу.

ЛИТЕРАТУРА

Антошин 1955: А.С. Антошин, *Закарпатская грамота 1404 года*, Научные записки Ужгородского государственного университета. Серия историко-филологическая, Львов, 1955, Т. XIII, С. 3–62.

[Antoshin 1955: A.S. Antoshin, *Zakarpatskaya gramota 1404 goda*, Nauchnie zapiski Uzhgorodskogo gosudarstvennogo universiteta. Seria istoriko-filologicheskaya, Lyvov, 1955, T. XIII, S. 3–62.]

АТП 1947: Українська РСР: Адміністративно-територіальний поділ на 1-ше вересня 1946 року, Київ, 1947.

[АТР 1947: Ukrainyuka RSR: Administrativno-teritorialniy podil na 1-she veresnya 1946 roku, Kiiv, 1947.]

АТП 1969: Українська РСР: Адміністративно-територіальний поділ на 1-ше квітня 1967 року, Київ, 1969.

[ATP 1969: Ukrainська RSR: Administrativno-teritorialnyy podil na 1-she kvitnya 1967 roku, Kiiv, 1969.]

АТУ 1987: Українська РСР: Адміністративно-територіальний устрій на 1 січня 1987 року, Київ, 1987.

[ATU 1987: Ukrainська RSR: Administrativno-teritorialnyy ustriy na 1 sichnya 1987 roku, Kiiv, 1987.]

АТУ 2012: Україна: Адміністративно-територіальний устрій (станом на 1 січня 2012 р.), Київ, 2012.

[ATU 2012: Ukraina: Administrativno-teritorialnyy ustriy (stanom na 1 sichnya 2012 r.), Kiiv, 2012.]

Банк 1962: М.В. Банк, *Із спостережень над мікротопонімікою Закарпаття*, Питання топоніміки та ономастики: Матеріали І Республіканської наради з питань топоніміки та ономастики / Відп. ред. К.К. Цілуйко, Київ, 1962, С. 164–168.

[Bank 1962: M. V. Bank, iz sposterezheny nad mikrotoponimikoyu Zakarpattya, Pitannya toponimiki ta onomastiki: Materiali i Respublikanskyoi naradi z pitany toponimiki ta onomastiki / Vidp. red. K. K. Tsilyuko, Kiiv, 1962, S. 164–168.]

БЕР: Български етимологичен речник / Съст. В. Георгиев, Ив. Гълъбов, Й. Заимов, Ст. Илчев и др., София, 1971–2010. – Т. 1–7.

[BER: Balgarski etimologichen rechnik / Sast. V. Georgiev, Iv. Galabov, Y. Zaimov, St. Ilchev i dr., Sofia, 1971–2010. – T. 1–7.]

Галас 1958: К.Й. Галас, *З топоніміки Закарпаття*, Наукові записки Ужгородського державного університету. Т. XXXV. Філологічний збірник (мовознавство), Ужгород, 1958, С. 56–81.

[Galas 1958: K. Y. Galas, Z toponimiki Zakarpattya, Naukovi zapiski Uzhgorodskyogo derzhavnogo unversitetu. T. XXXV. Filologichnyy zbirnik (movoZnavstvo), Uzhgorod, 1958, S. 56–81.]

Галас 1965: К.Й. Галас, *Південнослов'янізми в карпатській топоніміці*, XII Республіканська діалектологічна нарада: тези доповідей, Київ, 1965, С. 162–154.

[Galas 1965: K. Y. Galas, Pivdennoslov'yanizmi v karpatsykyi toponimitsi, Hii Respublikanskyi dialektologichna narada: tezi dopovidey, Kiiv, 1965, S. 162–154.]

Геров 1975–1978: Найден Геров, *Речник на българския език*, София, 1975–1978, Т. 1–5.

[Gerov 1975–1978: Nayden Gerov, Rechnik na balgarskia ezik, Sofia, 1975–1978, T. 1–5.]

Григорян 1975: Э.А. Григорян, *Словарь местных географических терминов болгарского и македонского языков*, Ереван, 1975.

[Grigoryan 1975: i.A. Grigoryan, Slovary mestnih geograficheskikh terminov bolgarskogo i makedonskogo yazykov, Erevan, 1975.]

Дзендзелівський 1962: Й.О. Дзендзелівський, *Лексичні дані про східних слов'ян на Закарпатті до Х ст.*, Тези доповідей V Міжвузівської республіканської славистичної конференції (25–30 вересня 1962 р.), Ужгород, 1962, С. 79–82.

[Dzendzelivsykiy 1962: Y.O. Dzendzelivsykiy, Leksichni dani pro shid-nih slov'yan na Zakarpatti do H st., Tezi dopovidey V Mizhvuzivskyoi respub-likanskyoi slavistichnoi konferentsii (25–30 veresnya 1962 r.), Uzhgorod, 1962, S. 79–82.]

Дзендзелівський 2001: Й. Дзендзелівський, *Проблеми дослідження українських карпатських говорів як латеральних*, Українські і польські говірки пограниччя, Люблін-Луцьк, 2001, С. 15–28.

[Dzendzelivsykiy 2001: Y. Dzendzelivsykiy, Problemi doslidzhennya ukrainskykh karpatskykh govoriv yak lateralnykh, Ukrainsyki i polysyki govirki pogranichchya, Lyublin-Lutsyk, 2001, S. 15–28.]

Достал 2014: Я. Достал, *Підкарпатська Русь (Закарпаття періоду Чехословацької Республіки: 1919–1938 рр.)*. Путівник-довідник / перекл., упоряд., доповн. Ю. Фатули, Ужгород, 2014.

[Dostal 2014: Ya. Dostal, Pidkarpatsyuka Rusy (Zakarpattya periodu Chehoslovatskyoi Respubliki: 1919–1938 rr.). Putivnik-dovidnik / perekl., uporyad., dopovn. Yu. Fatuli, Uzhgorod, 2014.]

Дэже 1967: Л. Дэже, *Очерки по истории закарпатских говорков*, Будапешт, 1967.

[Dizhe 1967: L. Dizhe, Ocherki po istorii zakarpatskikh govorov, Budapesht, 1967.]

ЕСУМ: Етимологічний словник української мови: В 7 т. / за ред. О.С. Мельничука, Київ, 1982–2012, Т. 1–6.

[ESUM: Etimologichniy slovnik ukrainskyoi movi: V 7 t. / za red. O.S. Melnychuka, Kiiv, 1982–2012, T. 1–6.]

Жаткович 2008: Ю. Жаткович, *Праці з історії Угорської Русі* / Упоряд. і передмова О.С. Мазурка, Ужгород, 2008.

[Zhatkovich 2008: Yu. Zhatkovich, Pratsi z istorii Ugorskyoi Rusi / Uporyad. i peredmovva O.S. Mazurka, Uzhgorod, 2008.]

Желеховський – Недільський 1886: С. Желеховський, С. Недільський, *Малорусько-німецький словар*, Львів, 1886, Т. I–II.

[Zhelehovsykiy – Nedilysykiy 1886: i. Zhelehovsykiy, S. Nedilysykiy, *Malorusyko-nimetsykiy slovar*, Lviv, 1886, T. I–II.]

Займов 2012: Йордан Займов, *Български водопис: географско описание, строеж и происход на имената*, Велико Търново, 2012, Т. 1–2.

[Zaimov 2012: Yordan Zaimov, *Balgarski vodopis: geografsko opisanie, stroezh i proishod na imenata*, Veliko Tarnovo, 2012, T. 1–2.]

Иванов 1982: Йордан Иванов, *Местните имена между долна Струма и долна Места: Принос към проучването на българската топонимия в Беломорието*, София, 1982.

[Ivanov 1982: Yordan Ivanov, *Mestnite imena mezhdru dolna Struma i dolna Mesta: Prinos kam prouchvaneto na balgarskata toponimija v Belo-morieto*, Sofia, 1982.]

Карпенко 1999: Ю.О. Карпенко, *Карпатська оронімія: древні українсько-болгарські зв'язки*, Наша школа, 1999, №2-3, С. 153–156.

[Karpenko 1999: Yu.O. Karpenko, *Karpatsyka oronimija: drevni ukrainsyko-bolgarsyki zv'yazki*, Nasha shkola, 1999, i2-3, S. 153–156.]

Кобилянський 1965: Б.В. Кобилянський, *Лексичні паралелізми в українських і болгарських говорах*, XII Республіканська діалектологічна нарада: тези доповідей, Київ, 1965, С. 139–141.

[Kobilyansykiy 1965: B.V. Kobilyansykiy, *Leksichni paralelizmi v ukrainsykih i bolgarsykih govorah*, Hii Respublikansyka dialektologichna narada: tezi dopovidey, Kiiv, 1965, S. 139–141.]

Кобилянський 1971: Б. Кобилянський, *Лексичні паралелізми в говорах української і південнослов'янських мов*, Праці XII Республіканської діалектологічної наради, Київ, 1971, С. 429–440.

[Kobilyansykiy 1965: B.V. Kobilyansykiy, *Leksichni paralelizmi v ukrainsykih i bolgarsykih govorah*, Hii Respublikansyka dialektologichna narada: tezi dopovidey, Kiiv, 1965, S. 139–141.]

Ковачев 2009: Николай Ковачев, *Местните имена в Дряновско*, Велико Търново, 2009.

[Kovachev 2009: Nikolay Kovachev, *Mestnite imena v Dryanovsko*, Veliko Tarnovo, 2009.]

Мурзаев 1984: Э.М. Мурзаев, *Словарь народных географических терминов*, Москва, 1984.

[Murzaev 1984: i.M. Murzaev, *Slovary narodnih geograficheskikh terminov*, Moskva, 1984.]

Неедлы 1945: З.Р. Неедлы, *История Закарпатской Руси до XIV столетия*, Известия Академии наук СССР. Серия истории и философии, Москва, 1945, Т. II, №4, С. 201–220.

[Needli 1945: Z.R. Needli, Istorija Zakarpatskoy Rusi do XIV stoletia, Izvestia Akademii nauk SSSR. Seria istorii i filosofii, Moskva, 1945, T. II, i4, S. 201–220.]

Німчук 1962: В.В. Німчук, *Питання про зв'язки закарпатських українських говорів з південнослов'янськими мовами*, Тези доповідей V Міжвузівської республіканської славистичної конференції (25–30 вересня 1962 р.), Ужгород, 1962, С. 91–93.

[Nimchuk 1962: V.V. Nimchuk, Pitannya pro zv'yazki zakarpatsykih ukrainsykih govovoriv z pivdenneoslov'yansykimi movami, Tezi dopovidey V Mizh-vuziv'skykoj respublikanskykoj slavistichnoi konferentsii (25–30 veresnya 1962 r.), Uzhgorod, 1962, S. 91–93.]

Німчук 2003: В.В. Німчук, *Проблема карпатськоукраїнсько-південнослов'янських лексичних паралелей і зв'язків*, Українська мова, 2003, №3–4, С. 18–31.

[Nimchuk 2003: V.V. Nimchuk, Problema karpatsykoukrainsyko-pivden-noslov'yansykih leksichnih paraleley i zv'yazkiv, Ukrainsyka mova, 2003, 3–4, S. 18–31.]

Німчук 2015: В. Німчук, *Причинки до закарпатського діалектогенезу*, Український глотогенез: Матеріали Міжнародної наукової конференції, Житомир, 2015, С. 20–38.

[Nimchuk 2015: V. Nimchuk, Prichinki do zakarpatsykyko dialektogenezu, Ukrainsykyiy glotogenez: Materiali Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, Zhitomir, 2015, S. 20–38.]

Онишкевич 1967: М.Й. Онишкевич, *До питання про українсько-румунські мовні зв'язки (На матеріалі даних бойківського діалекту)*, Структура і розвиток слов'янських мов. Слов'янське мовознавство, Київ, 1967, Т. V, С. 38–44.

[Onishkevich 1967: M.Y. Onishkevich, Do pitannya pro ukrainsyko-rumunskyi movni zv'yazki (Na materiali danih boykivskyko dialektu), Struktura i rozvitok slov'yansykih mov. Slov'yansyke movoznavstvo, Kiiiv, 1967, T. V, S. 38–44.]

Панькевич 1938: І. Панькевич, *Українські говори Підкарпатської Руси і сумежних областей (з приложенням 5 діалектологічних мап)*. Ч. I. Звучня і морфологія, V Praze, 1938.

[Panykevich 1938: i. Panykevich, Ukrainyski govori Pidkarpatsykoï Rusi i sumezhnhii oblasti (z prilozhenniam 5 diyalektologichnih map). Ch. i. Zvuchnya i morfologiya, V Praze, 1938.]

Панькевич 1947: І. Панькевич, *Покрайні записи на закарпатсько-українських церковних книгах з додатком 4 монастирських грамот. Ч. III. Збірка закарпатоукраїнських приповідок Івана Югасевича з 1809 р., V Praze, 1947.*

[Panykevich 1947: i. Panykevich, Pokrayni zapisi na zakarpatsyko-ukrainyskikh tserkovnih knigah z dodatkom 4 monastirskikh gramot. Ch. iii. Zbirka zakarpatoukrainskikh pripovidok ivana Yugasevicha z 1809 r., V Praze, 1947.]

Панькевич 1955: І. Панькевич, *Українсько-болгарські мовні зв'язки в Семигороді, Slavia, 1955, Т. XXIV/2–3, С. 211–240.*

[Panykevich 1955: i. Panykevich, Ukrainysko-bolgarsyki movni zv'yazki v Semigorodi, Slavia, 1955, T. XXIV/2–3, S. 211–240.]

Тиводар 2013: М. Тиводар, *Історичні назви Закарпатського краю, Українці – русини: етнологістичні та етнокультурні процеси в історичному розвитку, Київ, 2013, С. 137–156.*

[Tivodar 2013: M. Tivodar, istorichni nazvi Zakarpatsykoï kraï, Ukrainci – rusini: etnolingvisticzni ta etnokulyturni protsesi v istorichnomu rozvitku, Kiïv, 2013, S. 137–156.]

Тіжанић-Вујовић 2018: М. Тіжанић-Вујовић, *Топониміја жупе Пивске, Београд, 2018.*

[Tijanii-Vujovii 2018: M. Tijanii-Vujovii, Toponimija zhupe Pivske, Beograd, 2018.]

Трубачев 1968: О.Н. Трубацев, *Названия рек Правобережной Украины. Словообразование. Этимология. Этническая интерпретация, Москва, 1968.*

[Trubachev 1968: O.N. Trubachev, Nazvania rek Pravoberezhnoï Ukraini. Slovoobrazovanie. itimologia. itnicheskaya interpretatsia, Moskva, 1968.]

Тячівщина 2012: Тячівщина: історико-краєзнавчі нариси / Ред. М.В. Данилюк, Ужгород, 2012.

[Tyachivshtina 2012: Tyachivshtina: istoriko-kraiznavchi narisi / Red. M.V. Danilyuk, Uzhgorod, 2012.]

Фийнеш 2011: Е. Фийнеш, *Географічний словник Угорщини (Опис населених пунктів Закарпаття середини ХІХ ст.) / перекл., упоряд. Й. Кобаль, Ужгород, 2011.*

[Fiynesh 2011: E. Fiynesh, Geografichniy slovník Ugorshini (Opis naselenih punktiv Zakarpattya seredini HiH st.) / perekł., uporyad. Y. Kobaly, Uzhgorod, 2011.]

Чучка 2005: П.П. Чучка, *Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник*, Львів, 2005.

[Chuchka 2005: P.P. Chuchka, *Prizvishta zakarpatsykih ukraintsviv: istoriko-etimologichnyi slovník*, Lviv, 2005.]

Чучка 2011: П.П. Чучка, *Слов'янські особові імена українців. Історико-етимологічний словник*, Ужгород, 2011.

[Chuchka 2011: P.P. Chuchka, *Slov'yanskyi osobovi imena ukraintsviv. istoriko-etimologichnyi slovník*, Uzhgorod, 2011.]

ЭССЯ: Этимологический словарь славянских языков: Праславянский лексический фонд / под ред. О.Н. Трубачева, А.Ф. Журавлева, Ж.Ж. Варбот, Москва, 1974–2018, Вып. 1–41.

[ISSYa: *itimologicheskij slovary slavyanskij yazikov: Praslavyanskiy leksicheskiy fond* / pod red. O.N. Trubacheva, A.F. Zhuravleva, Zh.Zh. Varbot, Moskva, 1974–2018, Vip. 1–41.]

Bezljaj 1977–2007: F. Bezljaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika*, Ljubljana, 1977–2007, Knj. I–V.

DRU 1963: *Dicționar romîn-ucrainean* / Red. pr. Gh. Cocotailo, București, 1963.

Im.m. 1956: *Imenik mesta. Pregled svih mesta i opština, narodnih odbora srezova i pošta v Jugoslaviji*, Beograd, 1956.

Kiss 1997: L. Kiss, *Földrajzi nevek etimológiai szótára*, Budapest, 1997, K. I–...

Leksik 1976: *Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske* / V. Putanec, P. šimunović, Zagreb, 1976.

MOS 1972: *Magyar-orosz szótár* / Szerk. H. László, G. László, Budapest, 1972, K. I–II.

Perfeckij 1924: E. Perfeckij, *Sociálně-hospodářské poměry Podkarpatské Rusi ve století XIII–XV. (s mapou Podkarpatska)*, Bratislava, 1924.

Petrov 1929: A. Petrov, *Karpatoruské pomístní názvy z pol. XIX a z poč. XX st. (Карпаторусские межевые названия из пол. XIX и из нач. XX в.)*, Praha, 1929.

Rudnicki 1939: Rudnicki J., *Nazwy geograficzne Bojkowszczyzny*, Lwów, 1939.

Snoj 2009: M. Snoj, *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*, Ljubljana, 2009.

Schütz 1957: J. Schütz, *Die geographische Terminologie des Serbokroatischen*, Berlin, 1957.

Vasmer 1961–1969: *Wörterbuch der russischen Gewässernamen* / begr. von M. Vasmer, Berlin-Wiesbaden, 1961–1969, Bd I–V.

<https://uk.wikipedia.org/wiki/Осій>

Відомості про автора:

Вербич Святослав Олексійович, доктор філологічних наук, старший науковий співробітник відділу історії української мови та ономастики Інституту української мови НАН України 01001, м. Київ, вул. Грушевського, 4, Інститут української мови
e-mail: sviatoverb@ukr.net